

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-56>

ACTIVITIES OF SPECIAL MISSIONS IN ARMED CONFLICT

ДІЯЛЬНІСТЬ СПЕЦІАЛЬНИХ МІСІЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Voloshyn Kh. A.

*Postgraduate Student at the Department
of International Law
Faculty of International Relations
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine*

Волошин Х. А.

*аспірантка кафедри міжнародного
права
факультету міжнародних відносин
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Інститут спеціальних місій (анг. *special missions*) є найдавнішою формою підтримання дипломатичних відносин. Зазначена форма дипломатії в значній мірі контрастує з діяльністю дипломатичних представництв та консульських установ, які функціонують на постійній основі. Широке її застосування як в теорії, так і на практиці, поставило важливе питання щодо її міжнародно-правового регулювання. Це зумовлено тим, що необхідно враховувати два основних джерела міжнародного права, які забезпечують правовий статус місії *ad hoc*: з одного боку, Нью-Йоркську конвенцію про спеціальні місії 1969 року, а з іншого – норми міжнародного звичаєвого права. Як наслідок, на сьогоднішній день дипломатичне і консульське право є більш розвиненим у порівнянні із правом спеціальних місій. Справа в тому, що Конвенція про спеціальні місії 1969 року не отримала всезагального визнання, оскільки її ратифікували 40 держав (серед них і Польща та Україна) [1].

У справі «Про ордер на арешт» (2002) Міжнародний Суд ООН охарактеризував цю Конвенцію як «корисну настанову з міжнародних правил про спеціальні місії» [2], що дає можливість зробити висновок про те, що вона розглядається головним чином як відображення звичаєвих норм, які застосовуються до всіх спеціальних місій. Такої ж думки дотримується і Комісія ООН із кодифікації та прогресивного розвитку міжнародного права. Звичаєвий характер притаманний таким базовим принципам, як імунітет персоналу місії, її приміщень, кореспонденції, майна, транспорту тощо.

На доктринальному рівні також більшістю вчених визнається звичаєвий характер Конвенції про спеціальні місії 1969 року. Нормативне закріплення поняття «спеціальна місія» міститься у статті

1 Конвенції, згідно якої «спеціальна місія» – це тимчасова місія, що за своїм характером представляє державу та направляється однією державою до іншої за згодою останньої для розгляду з нею певних питань або виконання щодо неї певного завдання [3, с. 231].

Отже, покладення на місію специфічного завдання – це основна риса, яка дає можливість відмежовувати її від інших подібних форм міжнародних відносин, таких як дипломатичні представництва, консульські установи, торгівельні місії тощо. При цьому завдання спеціальної місії визначаються для кожного випадку, і тим самим відрізняються від функцій постійного дипломатичного представництва, що діє як загальний представник акредитуючої держави.

Спеціальна місія носить тимчасовий характер, і тривалість її функціонування визначається окремою угодою між сторонами, а не згідно багатостороннього договору. Більше того, вони можуть виконувати свої функції і при відсутності дипломатичних відносин між сторонами. Названа обставина є досить зручною для деяких держав, оскільки вона позбавляє їх від необхідності висловлювати своє офіційне ставлення до невизнаних держав (чи урядів), і в той же час досягати відповідних результатів у процесі дипломатичних переговорів. Разом з тим, розірвання дипломатичних або консульських відносин між направляючою державою та приймаючою державою само по собі не тягне припинення діяльності спеціальних місій, які існують на момент розірвання таких відносин (п. 2 ст. 20) [3, с. 237].

Слід зазначити, що місія *ad hoc* містить щонайменше чотири основні елементи: по-перше, вона направляється для виконання конкретного завдання; по-друге, вона має представницький характер; по-третє, вона має тимчасовий характер; по-четверте, держава, що направляє, повинна отримати згоду від держави, котра приймає, перш ніж направити туди спеціальну місію.

Як показала дипломатична практика, відсутність положення про перелік функцій спеціальних місій було, на нашу думку, виваженим кроком Комісії міжнародного права, що дозволило не обмежувати ці місії переліком питань, які вона може вирішувати. А тому, така форма дипломатії є більш динамічною та ефективною у порівнянні з постійним дипломатичним представництвом. За період повномасштабного збройного конфлікту проти Росії, вона повністю себе виправдала в цьому сенсі і довела свою ефективність.

Посилаюча держава може на свій розсуд призначити членів спеціальної місії, повідомивши попередньо приймаючій державі всі необхідну інформацію про чисельність і склад спеціальної місії. Особливий представницький характер місія набуває тоді, коли її очолює глава посилаючої держави, або глава уряду чи міністр

закордонних справ. За своїм правовим статусом спеціальна місія найвищого рівня уповноважена вирішувати найбільш важливі і складні питання міждержавних відносин. Результати роботи таких місій наочно були підтверджені під час зустрічей глав держав, глав урядів та міністрів закордонних справ, основною метою яких було вироблення стратегії формування міжнародної коаліції проти агресивних дій Росії щодо України. Отже, рівень представницького характеру місії *ad hoc* впливає на швидкість і легітимність рішень, які приймаються під час її діяльності.

Тимчасовий характер спеціальної місії залежить від обсягу і складності питань, які розглядаються, або виконуються нею. В період збройного конфлікту діяльність спеціальної місії потребує максимальної зосередженості і виваженості при розгляді питань у досить короткий проміжок часу. Переваги дипломатичної діяльності у формі місій *ad hoc* проявляються в тому, що тут в меншій мірі присутній «бюрократичний елемент», який властивий для постійних представництв. Саме тому, в умовах воєнного стану тривалість спеціальних місій здебільшого вимірюється годинами, а не днями.

Держава, яка бажає направити одну й ту ж спеціальну місію у дві або кілька держав, повідомляє про це кожну приймаючу державу, коли вона звертається до неї за згодою. Відправлення тієї самої місії до кількох держав, які зазвичай знаходяться в одному і тому ж географічному регіоні на практиці породжує певні труднощі. Так, у випадку здійснення політичних місій траплялися випадки, коли держави відмовлялися вступати у контакт із спеціальною місією, оскільки її також надсилали до інших держав, з якими вони знаходилися у напружених відносинах.

Отже, мова йде не лише про відносини між направляючою державою та державою, яка приймає, але й щодо відносин між державами, у які направляються місії. Питання, яке виникає при цьому, з юридичного боку зводиться до суттєвої умови: спеціальні місії відправляються одночасно або послідовно, але при цьому згода кожної з цих держав є необхідною.

Не менш важливим аспектом функціонування спеціальної місії до держави, на території якої відбувається збройний конфлікт є можливість повноцінного використання привілеїв і імунітетів під час виконання своїх обов'язків та відповідно отримання і спеціального захисту. Польський науковець А. Зебровскі відзначає, що також і «співробітники дипломатичних представництв і консульські агенти повинні мати можливість користуватися своїм імунітетом у разі початку збройного конфлікту без будь-яких винятків доти, доки вони не покинуть державу перебування» [4, с. 92].

Згідно договірних та звичаєвих норм міжнародного права приймаюча держава повинна надавати спеціальній місії можливості, необхідні для виконання її функцій, враховуючи характер і завдання навіть у випадках збройного конфлікту, при відсутності або розірванні дипломатичних чи консульських зносин між державами.

Дещо складнішою представляється ситуація, коли спеціальна місія виконує певні завдання на території держави, де відбувається збройний конфлікт неміжнародного характеру. Головною небезпекою для такої місії є відсутність повної гарантії з боку приймаючої держави щодо забезпечення всією повнотою привілеїв та імунітетів стосовно самої місії та її персоналу. Оскільки крім держави іншою стороною у таких конфліктах є повстала сторона, відповідно, вона не є учасником цієї конвенції і на неї не поширюється зобов'язання її виконувати. Такий стан виступає суттєвою прогалиною у врегулюванні відносин, пов'язаних з діяльністю спеціальних місій, яка потребує договірного закріплення.

Література:

1. Status of the Convention on special missions. URL: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-9&chapter=3&clang=en (Last accessed: 19.09.2024).
2. Advisory Opinion of the International Court of Justice. Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic Congo v. Belgium.). *I.C.J.* 2002. Feb. 14. URL: <https://www.icj-cij.org/node/103177> (Last accessed: 19.09.2024).
3. Convention on Special Missions. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 8 December 1969. United Nations., *Treaty Series.* 1985. Vol. 1400. P. 231–245.
4. Żebrowski A. Przywileje i immunitety dyplomatyczne i konsularne podczas konfliktu zbrojnego. Kraków : Wydawnictwo profesjonalnej szkoły biznesu, 1999. 159 s.